

3. Druhy a formy inštrumentálneho kontrapunktu (kontrapunktické variácie, invencia, fúga)

Prehľad druhov inštrumentálneho kontrapunktu

- Kontrapunktické variácie, invencia, fúga

1. Kontrapunktické variácie

- Špeciálny typ ornamentálnych variácií (vonkajšie)
- Typy: ciaccona, pasacaglia, la folia, ground
- Spoločným znakom je periodicky a ostinátne opakovaná téma, ktorá sa najčastejšie nachádza v base
- K téme v base sa pridávajú nové kontrapunky (hlasy)
- Od konca 17. stor. sa mohla téma objaviť vo vrchných hlasoch a mohla sa variovať
- Ciaccona a pasacaglia sú staré dobové tance v 3-dobom metre, španielskeho a talianskeho pôvodu
- Rozdiel: téma ciaccony je 4-taktová, harmonicky otvorená (končí D); téma pasacaglie má 8 a viac taktov, harmonicky je zatvorená
- Vyskytujú sa ako samostatné druhy alebo ako súčasť suitového cyklu
- Od začiatku 18. stor. prestávajú byť dominantné a znova sa objavujú v 2. pol. 19. stor. (Brahms)

2. Invencia

- Lat. inventio → nápad
- Monotematická, viacdielna, 2-/3-hlasná polyfónna skladba vybudovaná na základe imitačného kontrapunktu
- Najčastejšie sa komponuje pre klávesové nástroje
- Po stavebnej stránke ide najčastejšie o malú 3-dielnú/2-dielnú formu
- Niektoré invencie môžu byť komponované ako kánony alebo sú rozsiahlejšie tzv. fughetta (malé fúgy)
- **Diely invencie:**
  - **1. Expozícia** → nástup témy v každom hlase (min. raz); dôležité pojmy: proposta a risposta / subjekt a kontrasubjekt (permutačný); môže obsahovať nadpočetné nástupy a spojovací úsek; téma môže mať stálu protitému (kontrapunkt), ktorá robí sprievod nástupom témy
  - **2. Rozvedenie** → pracuje s hlavou témy; môže mať niekoľko samostatných menších úsekov; dôležitá je modulácia; využívajú sa IKP postupy; často využívaná je umelá imitácia v tzv. TESNÁCH/STRETTÁCH
  - **3. Záver:**
    - a) náznak záveru – prinesie aspoň hlavnú tóninu/náznak témy (napr. hlavu)

- b) úplný záver – zaznejú celá téma v hlavnej tónine
- c) záver s tonickou zádržou (organový bod, bourdonový tón)
- d) náznak S tóniny – v závere téma vyboční do S tóniny

3. Fúga

- Viachlasná kontrapunktická forma; najčastejšie monotematická
- Štandardne má 3 diely: expozícia, rozvedenie, záver
- Podľa počtu hlasov môže byť 2- až 6-hlasná
- Téma fúgy je neperiodická veta (plynulá), ktorá je melodicky aj rytmicky výrazná, harmonicky jasná a nie príliš dlhá (2–4 takty)
- Téma je väčšinou v hlavnej tónine, čiže začína niektorým z tónov T5
- Niekedy môže modulovať do D tóniny
- Niekedy môžeme tému rozdeliť na: hlava témy (výrazný začiatok) a chvost témy (dokončenie)

Ricercar – predchodca fúgy

- Polyfónna hudobná forma, ktorá vznikla začiatkom 16. stor. ako inštrumentálna obdoba moteta a madrigalu
- Je považovaný za priameho predchodcu fúgovej techniky
- Odlišuje sa hlavne počtom tém → fúga spracováva 1 tému, ricercar obvykle viacero tém
- Počet tém sa znižoval = väčšia formová koncentrácia → vyústil do fúgy